

Vorbereiding openbaar verhoor POK

- Op 26 november (09.30 uur) wordt u openbaar gehoord door de Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag (POK).
- Er zijn twee momenten in uw agenda voorzien waarin wij met u de voorbereiding kunnen doornemen [vrijdag 20 november op afroep na MR en woensdag 25 november van 10.00 tot 11.00 uur] . Tevens is er een training gepland op woensdag 18 november van 10.00 tot 12.00 uur voor het openbaar verhoor met een trainer van Bob de Ronde en Partners.
- Tot nu heeft u twee sets stukken ontvangen.
 1. U heeft op 23 oktober uw (basis)dossier POK ontvangen (op papier en digitaal). In de bijlage bij dit memo is de oplegnotitie van dit dossier voor het overzicht nog eens opgenomen. In het basisdossier zijn een tijdslijn, interne en externe stukken en een mediabeeld van het dossier opgenomen. Wij adviseren u eerst dit dossier op hoofdlijnen door te nemen.
 2. Aanvullend heeft u eerder naar aanleiding van het Wob-verzoek van NRC 'Reorganisatie Belastingdienst' (ontvlechting) gevraagd om inzichtelijk te maken welke informatie via welke route naar buiten komt over uw betrokkenheid bij het dossier. Deze analyse en stukken heeft u reeds op papier ontvangen. In de bijlage is het oplegmemo bij deze set stukken voor het overzicht nog eens opgenomen.
- Hierbij ontvangt u een derde set stukken ter voorbereiding. In deze set treft u aan:
 - A. Een beknopte ambtelijke analyse van uw optreden in het dossier op basis van de stukken.
 - B. Een overzicht van onderwerpen waar vragen op verwacht worden (Q's), in ieder geval de onderwerpen die in uw oproep zijn opgenomen (informatievoorziening over de fraudeaanpak bij de kinderopvangtoeslag en besluitvorming compenseren gedupeerde ouder). Wij doen ambtelijk geen voorstel tot antwoorden (A's) want deze moeten uit uw herinnering komen/eigen woorden zijn.
 - C. Een concept mondeling openingsstatement (tbd of u een statement wilt geven).
 - D. Een opsomming van onderdelen waar u aan de orde komt in het boek van Jesse Frederiks.
 - E. Uw vraag naar inzicht in cijfers onderzoeken NO.
- Tevens ontvangt u een aparte map met aanvullingen van interne stukken op uw (basis)dossier (zie 1) op het onderdeel interne stukken.
- Graag vernemen wij het wanneer u op dit moment- dwz voor de eerste bespreking op 20 november – al aanvullende vragen en verzoeken hebt.

A. Ambtelijke analyse van uw optreden in het dossier op basis van de stukken

Op uw verzoek hebben wij een beknopte analyse gemaakt van uw optreden in het KOT-dossier en bredere dossier Belastingdienst door highlights en opvallendheden op basis van de stukken te markeren. Wij hebben het zoals verzocht ingedeeld in drie periodes: 1) periode (in aanloop naar) aantreden tot zomer 2018, 2) periode zomer 2018 tot 18 december 2019, en 3) periode na 19 december tot 4 februari.

1. Periode (in aanloop naar) aantreden tot zomer 2018

Problemen bij de Belastingdienst groter dan voorzien (Erf-Schenk, Beheerst Vernieuwen), reactie op rapport NO, maar verder relatief weinig ontwikkelingen op dossier CAF-11.

- U en de staatssecretaris treden aan op 26 oktober 2017.
- De staatssecretaris ontvangt op 4 november een notitie met het rapport van de NO en een Kamerbrief en conceptreactie aan de NO waarin wordt ingegaan op de aanbevelingen. Deze reactie is opgesteld aan de hand van een eerdere reactie van voormalig staatssecretaris Wiebes op een notitie van 8 augustus 2017 over het rapport (rapport NO was reeds op 7 augustus 2017 openbaar geworden).
- De staatssecretaris stuurt de brief met het rapport op 10 november 2017 aan de TK. De reactie erkent de scherpe conclusies die de NO trekt. De staatssecretaris neemt alle aanbevelingen over. In de brief van DGBD aan de NO wordt een keuze gemaakt om de invulling van de aanbeveling om excuses te maken en het compenseren van ouders te beperken.
- U wordt in de eerste helft van november 2017 geïnformeerd over een forse tegenvaller van 450 miljoen op de raming van de schenk- en erf belasting middels bijstelling raming NJN en een bespreking van de concept halfjaarsrapportage van de Belastingdienst.
- U meldt op 24 november 2017 deze tegenvaller in de Najaarsnota.
- De staatssecretaris presenteert op 26 april 2018 zijn aanpak beheerst vernieuwen om de problemen bij de BD het hoofd te bieden. Hij geeft aan zich steeds bewuster te zijn geworden van de complexiteit, hardnekkigheid en omvang van de problemen waarmee de Belastingdienst kampt.
- De staatssecretaris stuurt op 15 mei 2018 de antwoorden op feitelijke vragen bij de kamerbrief over rapport 'Geen powerplay maar fairplay'. In vragen komt ook het niet geven van stukken aan de rechter in rechtzaken door Toeslagen aan de orde.
- U meldt op 28 mei 2020 in de Voorjaarsnota dat de achterstanden bij erf- en schenkbelasting beheersbaar zijn.
- Op 4 juli 2018 moet de staatssecretaris melden dat het hem, u en de departementale top in de afgelopen 24 uur duidelijk is geworden dat het aantal opgelegde aanslagen erfbelasting in de maanden mei en juni zodanig achterloopt dat de planning die nodig is om de achterstanden in te lopen, niet gehaald dreigt te worden.
- U stuurt na uw vakantie een memo naar de SG waarin u aangeeft dat de problemen bij dienst nopen tot zorg en actie.

2. Periode vanaf zomer 2018 tot aftreden staatssecretaris

Toeslagenaffaire ontvouwt zich, weinig directe betrokkenheid minister bij dossier kinderopvangtoeslag, wel bij aanpak bredere problematiek Belastingdienst en noodzaak organisatie anders vorm te geven.

- Op 30 augustus worden Kamervragen beantwoord naar aanleiding brief Kinderombudsman over CAF 11. Hierbij worden ook zes documenten vertrouwelijk aan de Kamer verstrekt, nadat daar om gevraagd was nadat deze reeds via journalisten in de openbaarheid waren gekomen. Op 4 september wordt nog eens een set van interne documenten vertrouwelijk aan de TK verstrekt.
- In de eerste week van september wordt het onderwerp voor het eerst in de BR genoemd en is er voor het eerst een AO over CAF 11. Eerdere AO's die gepland stonden in voorjaar 2018 zijn aantal maal uitgesteld.
- RTL/Trouw komen me op 18 september bericht dat er stukken in rechtzaken over CAF 11 bewust zijn achtergehouden. Notitie aan Stas en SG waarop Stas schrijft ;'Zeer zorgelijk!!!'

- Op 8 oktober komt het onderwerp CAF 11 voor het eerst in de M-staf aan de orde.
- In het najaar van 2018 (oktober – december) volgen gesprekken/brainstorms op uw instigatie met de ambtelijke top over de problemen bij de dienst. U en de stas willen dat wordt nagedacht over radicale opties om verbeteringen te bewerkstelligen.
- Over CAF-11 blijft ondertussen een stroom aan persberichten en Kamervragen volgen. Een plenair debat vindt pas plaats op 21 maart 2019.
- Vanaf februari 2019 vindt er drie-wekelijks een bijpraat plaats met minister, stas, SG en DGBD over beheerst vernieuwen en zichtbaar beter.
- 24 april 2019 uitspraak Raad van State waarin zij de eerder strikte rechtspraak over het betaalvereiste bij de KOT nuanceren (geen terugvordering van totale bedrag bij afrondingsverschillen en ouders moeten in gelegenheid gesteld worden om bewijsmiddelen te verstrekken voor stopzetting).
- In de BR van 25 april wordt over deze uitspraak gesproken en komt op dat Trouw en RTL artikel voorbereiden over het al dan niet gebruik van etnisch profileren door Belastingdienst/Toeslagen.
- In een notitie aan de staatssecretaris op 8 mei wordt het voorstel benoemd een externe onderzoekscommissie o.l.v. Donner in te stellen.
- 21 mei 2019: uw eerste zichtbare optreden als minister op het dossier kinderopvangtoeslag. U neemt deze dag het vragenuurtje over van de staatssecretaris (verblijf in buitenland). De vraag van lid Leijten ziet op etnisch profileren. In uw reactie kondigt u onder andere de externe onderzoekscommissie aan (zie bijlage voor verslag).
- Op 29 mei 2019 volgt Kamerbrief waar de Adviescommissie uitvoering toeslagen wordt ingesteld. Het doel was dat de AUT in september met interimadvies zou komen, dit wordt pas eind november.
- Op 5 juni wordt intern Fin duidelijk dat er sprake was van een tunnelvisie. In de MR van 7 juni geeft Stas intentie weer ouder te compenseren (u bent in Japan). Dit landt in kamerbrief 11 juni, dag waarop Stas ook met ouders spreekt.
- Op 4 juli vindt het debat plaats over de brief van 11 juni.
- Na dit debat en in de zomer 2019/september wordt het onderwerp verkleinen en vereenvoudigen van de dienst (aparte onderdelen Toeslagen en Douane door u en Stas op agenda gezet. In september vinden besprekingen plaats met u en de ambtelijke top. In de gesprekken geeft DGBD aan (te) veel risico's te zien bij het splitsen van de dienst in drie onderdelen. Andere leden van de ambtelijke top zien mogelijkheden deze risico's te beheersen (modaliteiten hoe wel kan).
- In de M-staf van 2 september wordt gesproken over dilemma's rondom/balans tussen fraude en dienstverlening.
- In deze periode worden ook telkens kamervragen over CAF/Toeslagen gesteld.
- 30 oktober spreekt de Stas met ABDTC over het onderzoek naar opsplitsen van de dienst. De Stas maakt nog een laatste aanpassing door de onderzoeksvraag te wijzigen in 'of en hoe' in plaats van 'hoe'.
- Op 30 oktober ontvangen u en de staatssecretaris een notitie van DJZ over de implicaties van de uitspraak van de RvS van 23/10 (RvS gaat om op oa. '5 jaar terug').
- In de periode oktober-november wordt u geïnformeerd door BOA over de ontwikkelingen op het dossier (rapport AUT, kamerbrief AUT 29/11, klokkenluider, gesprekken met Stas, SG en DGBD over handelen/aanspreken verantwoordelijk directeuren). Deze wijze van u informeren is in BR afgesproken.
- Op 4 december vindt een scherp debat plaats in de Kamer over de toeslagaffaire, met veel gedupeerde ouders op de tribune.
- Naar aanleiding van dit debat stuurt u een memo aan de leden van M-staf ('uur U') en leggen u en de staatssecretaris een aantal verzoeken neer bij de BR om zaken te verbeteren, onder andere hulp aan ouders bij rechtsgang en compensatie, voortgang onderzoek ABD ontvlechting, voortgang op cultuur en verbeteringen BelTel.
- Aftreden staatssecretaris 18 december 2019 naar directe aanleiding van zwartgelakte dossiers.

3. Periode na aftreden staatssecretaris tot overdracht Stas T&D

- U bent verantwoordelijk voor de portefeuille van de staatssecretaris (vanaf 19 december).

- U vraagt advies aan de leden van de M-staf hoe verder met problemen kinderopvangtoeslag, Belastingdienst en ondersteuning bewindspersonen (19 december).
- U werkt met top Financiën en BD aan de operatie uitbetalen ouders (19-24 december).
- Brief met aankondiging dat 280 van de 287 CAF-11 ouders die recht hadden op compensatie voor Kerstmis zijn uitbetaald (24 december).
- U neemt het besluit tot ontvlechting en het per direct aanstellen van drie DG's (11 januari).
- U zet met de MP in op het besluit in coalitieverband tot het aanstellen van twee staatssecretarissen (13 januari).
- U bent met de MP aanwezig in de Broodfabriek om met gedupeerde ouders te spreken (20 januari).
- U heeft samen met de MP een debat op 21 januari over de brief van 11 januari.
- U spreekt die dag tevens met dhr. [] (klokkenluiders onjuiste 'behandeling bezwaren') en de advocate van een groep ouders in de CAF-11 zaak Eva Gonzalez Perez.
- Twee staatssecretarissen treden aan (28 januari).
- U stuurt met Stas T&D een brief naar de Kamer waarin u het dossier aan haar overdraagt (4 februari).

B. Te verwachten en/of lastige vragen

Algemeen

- Hoe was u betrokken bij de kinderopvangtoeslag-affaire?
- Waar ligt wat u betreft de verantwoordelijkheid in deze kwestie?
- Wanneer hoorde u voor het eerst van de problemen? Wat deed u?
- Hoe verliep uw overleg over deze kwestie met de staatssecretaris? Hoe vaak kwam het ter sprake?
- Hoe was u contact hierover met de ambtelijke top? En in het bijzonder met de DG Belastingdienst? Hoe vaak sprak u hierover?
- Op welke momenten was u intern betrokken bij de kwestie? Wat heeft u gedaan?
- Wat valt er te leren van deze kwestie?
- Hoe kijkt u naar uw verantwoordelijkheid voor een ministerie waar dit ouders is kunnen overkomen, informatievoorziening onvoldoende was en de ambtelijke top met elkaar in de clinch lag.

Informatievoorziening (onderwerp genoemd in oproep)

- Wat is uw oordeel over de informatievoorziening vanuit de Belastingdienst aan de staatssecretaris en u?
- En dat de Kamer slechts na veelvuldig vragen door Kamerleden, journalisten en het lekken van interne stukken informatie krijgt?
- Hoe kijkt u naar de informatievoorziening aan ouders (zwartgelakte dossiers)?

Mogelijke compensatie, mei/juni 2019 (onderwerp genoemd in oproep)

- Was u betrokken bij het voorstel van de staatssecretaris om te verkennen of een compensatieregeling door middel van een vaststellingsovereenkomst voor ouders mogelijk was?
- Was het voorstel in de MR van 7 juni 2019 van u samen? Wat was uw positie?
- Hoe verklaart u dat er over een langere periode gedacht is over compensatie maar dat het niet van de grond is gekomen?
- Is compensatie ook achterwege gebleven vanwege budgettaire consequenties?
- Heeft u contact gehad met uw collega van SZW om het overleg over het recht doen aan ouders vlot te trekken?

Vertrekregeling

- Wat was uw betrokkenheid bij het aangescherpte interne toezicht nav de vertrekregeling?
- Was de continuïteit bij de Belastingdienst in het geding nav de vertrekregeling?
- Wat heeft u de afgelopen jaren bijgedragen aan het oplossen van de hardnekkige problemen bij de dienst?

Verhouding top FIN en top Belastingdienst?

- Er lijkt een langdurige spanning te zijn tussen de politieke en ambtelijke top van FIN en de top van de Belastingdienst. Herkent u dat beeld?
- Hoe is het ontstaan? Wat heeft u er aan gedaan?

Etnisch profileren

- U sprak erover in het Vragenuurtje en kondigde een extern onderzoek aan. Waarom?
- Hoe kijkt u nu naar het vermeend etnisch profileren door de Belastingdienst?

Aftreden staatssecretaris (buiten onderzoeksperiode)

- U vroeg na het aftreden van de staatssecretaris om input van de ambtelijke top. Wat was uw doel?
- Wat heeft u met de input gedaan?
- Klopt het dat de DG Belastingdienst
- De discussie over opsplitsing van de Belastingdienst liep al langer. Wanneer kwam u er het eerst mee in aanraking?

- Wat heeft u in die weken voorafgaand aan de komst van nieuwe staatssecretarissen anders gedaan?

DG Belastingdienst (buiten onderzoeksperiode)

- Moest de DG Belastingdienst van u vertrekken? Waarom/waarom niet?
- Waarom heeft u daar niet eerder op aangedrongen?
- Had er eerder verantwoordelijkheid genomen moeten worden door betrokkenen?

C. Concept Inleidend statement (tbd)

Inleidend statement

Geachte leden van de ondervragingscommissie,

Dank dat u mij de gelegenheid geeft uw vragen te beantwoorden naar aanleiding van uw onderzoek. Het is belangrijk dat dit onderzoek wordt uitgevoerd. De reden van deze enquête is natuurlijk pijnlijk en het is van belang deze complexe zaak te analyseren, te voorzien van alle feiten en de politiek in den brede, de betrokken departementen en de Belastingdienst als uitvoerder (eventueel aangevuld met: "die het dichtst bij de burger staat") in het bijzonder, te helpen lessen te trekken.

Want een ding staat voorop: dit had nooit zo mogen gebeuren. Ik heb eerder diverse getroffen ouders gesproken en hun verdriet gezien en gevoeld. Hun verhalen over hoe zij zich machteloos voelden tegenover een soms nietsontziende, vaak onzichtbare overheid, waarbij zij volkomen onterecht als fraudeur werden aangemerkt en met een beleid waarin de menselijke maat volledig ontbrak. Het verdriet, de stress en financiële problemen die hier voor betrokken ouders op volgden, deden en doen mij nog steeds veel pijn.

Hadden wij als politiek of ik als vertegenwoordiger van het ministerie van Financiën of als Belastingdienst dit kunnen voorkomen? De vraag over verantwoordelijkheid is er natuurlijk een die in de eerste plaats aan u als commissie is om te beantwoorden.

Maar natuurlijk is die vraag ook bij mij voorbijgekomen. Naar mijn mening past hier geen makkelijk antwoord, geen eenvoudig ja of nee. Dat zou voorbijgaan aan het feit dat er al jarenlang gewerkt wordt met een ongelooflijk complex toeslagensysteem dat onvoldoende brengt wat het in de kern zou moeten doen: mensen financiële steun bieden.

Een simpel ja of nee zou voorbijgaan aan de vele rechterlijke uitspraken die het destijds zo gewenste maar bij nader inzien hardvochtig strenge fraudebeleid ondersteunden. En het zou voorbijgaan aan de inzet van velen binnen de overheid om, ieder op zijn of haar eigen terrein, het goede te doen voor de burger.

Dat al die losse elementen uiteindelijk samen onbedoeld voor ouders kunnen leiden tot een tragedie als deze stemt verdrietig en maakt nederig. En het legt een grote verantwoordelijkheid bij de politiek en overheid om ervoor te zorgen dat recht wordt gedaan aan alle betrokken ouders en ervoor te zorgen dat dit nooit meer zo gebeurt.

D. Vermeldingen in boek Jesse Frederiks 'Zo hadden we het niet bedoeld'.

- Vragenuurtje 21 mei 2019 over vermeend etnisch profileren: aankondiging externe onderzoekscommissie (wat Cie Donner is geworden).
- App van Omtzigt over koppen rollen bij fiscus Uitzending Jinek 9 juli
- Overleg op 19 december/dag na aftreden Menno met top ministerie (m-staf)

- Interview Buitenhof over splitsing en over mogelijk nieuwe baan JU
- Rapport ABDtopconsult naar TK na besluit MR over splitsing (ideeën voor splitsing sinds 2018)
- Bijeenkomst Broodfabriek

D. Vermeldingen in boek Jesse Frederiks 'Zo hadden we het niet bedoeld'.

- Vragenuurtje 21 mei 2019 over vermeend etnisch profileren: aankondiging externe onderzoekscommissie (wat Cie Donner is geworden).

Passage uit het boek

Den Haag, Tweede Kamer, dinsdag 21 mei 2019.

De minister van Financiën Wopke Hoekstra (CDA) moet zich tijdens het Vragenuur verantwoorden over de publicatie van Trouw en RTL. Menno Snel, die de toeslagenaffaire in zijn portefeuille heeft, is op werkreis.

Vrijwel alle Kamerleden, van de SP tot de VVD, zijn verbolgen over de nieuwe onthullingen. 'Anderhalf jaar geleden heeft de DENK-fractie al gevraagd: wordt er nou door de Belastingdienst etnisch geprofileerd?' zegt Farid Azarkan (DENK). 'Dat was toen toch wel een beetje vloeken in de kerk: dat zeg je niet, want bij de Belastingdienst werken we netjes en kijken we niet naar de afkomst. Door publicaties van Trouw en RTL hebben we gisteren gezien dat dat wel degelijk gebeurt.'

Minister Wopke Hoekstra (CDA) loopt over van nederigheid tijdens het Vragenuur: 'zeer terecht merkeert mevrouw Leijten...', 'ik begrijp de vraag van de heer Nijboer...', 'ik zeg de heer Omtzigt toe...' Verder belooft Hoekstra dat er een externe adviescommissie zal komen die 'in de volle breedte' zal kijken naar 'de uitvoering door de Belastingdienst/Toeslagen'. Hoekstra brengt dus naar buiten waar Snel al mee bezig is: het inrichten van de externe adviescommissie onder leiding van Piet-Hein Donner.

Vlak na het Vragenuur schuift Wopke Hoekstra aan bij RTL Nieuws voor zijn wekelijkse gesprek. 'Ik zit hier met een knoop in mijn maag naar te kijken,' zegt hij. 'Etnisch profileren kan niet en mag niet. Ik heb net aan de Kamer toegezegd dat we dit in de volle breedte en diepte zullen onderzoeken.'

- Naar aanleiding van vertrekregeling Belastingdienst

Passage uit het boek

De Belastingdienst wordt bovendien onder 'verscherpt financieel toezicht' van het ministerie geplaatst. Ze mag voortaan geen cent meer uitgeven zonder toestemming. Alle stukken die het directoraat-generaal aan de staatssecretaris voorlegt en waarmee geld is gemoeid, moeten eerst voorzien zijn van een paraaf van de directie Financieel-Economische Zaken, het Directoraat-Generaal Fiscale Zaken, de directie Communicatie, de directie Juridische Zaken én het directoraat-generaal Rijksbegroting. Dan gaat het meestal ook nog eens om meerdere parafen per afdeling – eerst een medewerker, dan een directeur.

In de praktijk heeft vrijwel elk onderdeel van het ministerie een veto op de plannen van de Belastingdienst. Door dit strenge financieel toezicht heeft de minister van Financiën (die over de DG Rijksbegroting gaat) veel meer macht gekregen over de portefeuille van de staatssecretaris van Financiën (die over de DG Belastingdienst gaat). Oftewel: Wopke Hoekstra krijgt een dikke vinger in de pap bij de Belastingdienst van Menno Snel.

.....

Eind 2016 kan de Belastingdienst een groot deel van de contracten van ingehuurde ict'ers niet verlengen, waardoor cruciale ict-projecten stilvallen. Dat het met ict niet zo makkelijk is om later de draad weer op te laten pakken, dat de Belastingdienst een reputatie als onbetrouwbare werkgever krijgt en dat de Belastingdienst vervolgens bijna een jaar bezig zal zijn de projecten weer enigszins op de rit te krijgen – dat zijn allemaal geen zorgen van het ministerie van Financiën.

Sterker nog, eind 2017 adviseert de IRF opnieuw om de kraan dicht te draaien voor achterstallig ict-onderhoud. De onderbouwing van de Belastingdienst schiet te kort, vindt het IRF, en dus adviseert het om geen cent vrij te geven. Minister Wopke Hoekstra gaat akkoord. Voor het tweede jaar op rij dreigen ingehuurde ict'ers de laan te worden uitgestuurd.

Het directoraat-generaal Belastingdienst stuurt daarop een noodkreet naar de minister, waarin ze waarschuwt voor 'continuïteitsrisico's', die ook in de halfjaarsrapportage aan de Tweede Kamer moeten worden verkapt. Minister Wopke Hoekstra gaat met grote tegenzin overstag.

- Periode na debat 4 juli: app van Omtzigt over koppen rollen

Passage uit het boek

De directeur Toeslagen wilde de wet wijzigen

In de weken na het debat maken Pieter Omtzigt en Renske Leijten de staatssecretaris achter gesloten deuren duidelijk dat ze ambtelijk bloed willen zien. Als Snel geen ambtenaren ontslaat, verzekeren ze hem, dan zullen ze hun pijlen op hem richten.

Ook minister Wopke Hoekstra ontvangt in de week na het debat een appje van Omtzigt met de vraag waarom alle ambtenaren die 'valsheid in geschrifte' hebben gepleegd nog steeds op hun plek zitten.

- Optreden bij Jinek op 9 juli, en reactie van Boink dag later

Passage uit het boek

De volgende dag zit Gjalt Jellesma, de voorzitter van de belangenvereniging voor ouders in de kinderopvang (Boink), in het NOS Radio 1 Journaal. Hij wordt gevraagd naar zijn reactie op Hoekstra's optreden in Jinek.

Jellesma ratelt er in sneltreinvaart tien jaar frustratie doorheen, en zijn analyse is raak. 'Als er ergens een fout wordt gemaakt bij kinderopvangtoeslag, dan is altijd aan het einde van de rit de ouder de pineut. [...] Dit is voor ons echt een hele, hele grote frustratie: wij hebben het hier al sinds 2010 over! Ik denk dat het om duizenden en duizenden ouders gaat. Ik denk dat niet alleen Menno Snel, maar ook Tamara van Ark, die de wet Kinderopvang onder zich heeft, hierover eens met de Kamer in discussie moet gaan.'

De interviewer: 'Want u zegt: als er wat aan de hand is, zijn altijd de ouders de klos?'

Jellesma vervolgt: 'Is de straf die je inzet in verhouding met wat er echt aan de hand is? Je moet je afvragen: is het fraude? Kijk, wij hebben dit vaak genoeg aan de orde gesteld, een grote zaak was ook De ^{10.2.g}. Als je goed kijkt dan zijn het vaak ouders die minder goed met systemen om kunnen gaan. Ik heb goed geluisterd naar de minister van Financiën gisteren bij Jinek...²

'Ja, laten we even luisteren naar Hoekstra gisteren,' zegt de interviewer.

De stem van Hoekstra klinkt: 'Bij de rechtszaken die nu nog spelen moet je de pauzeknop indrukken. En dan moet je als een haas kijken hoe je aan deze families recht kunt doen.'

'Dat is een bemoedigende uitspraak, toch?' zegt de interviewer.

'Nee, dat is geen bemoedigende uitspraak,' zegt Jellesma.

'O?' zegt de interviewer.

'Een hoop ouders komen niet eens toe aan het procederen tegen de fiscus, heel veel sociale advocaten geven zo'n zaak op, het is niet voorstelbaar hoe bewonderenswaardig die advocate [Eva González Pérez] is die driehonderd ouders heeft bijgestaan, die heeft als een tijger gevochten, en zelfs zij had de steun van de politiek nodig om te komen waar ze kwam. Ik vind eigenlijk dat vanaf 2010 bij dit soort zaken goed gekeken moet worden: wat was er aan de hand, waar hadden de ouders eigenlijk recht op, en wie is de schuldige?'

Gjalt Jellesma wil, kortom, een nieuwe beoordeling van alle kinderopvangtoeslag-dossiers uit het verleden waar mensen grote bedragen terug moesten betalen. En waarom ook niet? Want zijn de zaken van ouders in CAF-dossiers zoals 10.2.e wel zo uniek?

Er zijn door de jaren heen tal van ouders geweest die om soortgelijke redenen de financiële afgrond in zijn geduwd. Waarom zouden alleen de ouders in CAF-zaken worden gecompenseerd?

- Overleg op ministerie na aftreden Snel

Passage uit het boek

De dag na het aftreden van Menno Snel last Wopke Hoekstra een extra vergadering in met zijn staf. De secretaris-generaal, de directeur-generaals en de directieleden van het ministerie van Financiën zijn allemaal aanwezig. Hoekstra vraagt zijn topambtenaren om te reflecteren op de val van Menno Snel, en welke gevolgen dit zou moeten hebben voor de Belastingdienst.

Na de vergadering stuurt Hoekstra alle aanwezigen nog een e-mail. 'Ik verzoek jullie om in 2 tot 3 pagina's uiteen te zetten wat jullie in mijn positie zouden doen,' schrijft hij. 'Daarbij wil ik jullie vragen om in het [kerst]reces breed na te denken over alle aspecten van wat we hebben meegemaakt rondom het dossier van de kinderopvangtoeslag en vervolgens jullie beschouwing en advies op papier te zetten.'

Op 1 januari 2020 mailt directeur-generaal Jaap Uijlenbroek van de Belastingdienst zijn advies. Hij stuurt het advies niet alleen naar de minister, maar ook naar de directieleden bij de Belastingdienst.

Het zijn zeven kantjes geworden.

Inhoud mail staat in het boek.

- Interview Buitenhof over splitsing en vertrek JU

Passage uit het boek

Het zal het laatste advies van Uijlenbroek blijken. Op 10 januari kopt RTL Nieuws: 'Hoogste baas Belastingdienst weggestuurd om toeslagenaffaire.' Pieter Klein en Stephan Koole schrijven op basis van 'goed ingevoerde Haagse bronnen' dat de positie van Uijlenbroek 'al langere tijd' wankelde vanwege 'de gebrekkige afhandeling van de affaire.'

De volgende dag zit Wopke Hoekstra bij het tv-programma Buitenhof.

'Wat gaat er met het ambtenarenapparaat gebeuren?' vraagt interviewer Rob Trip aan de minister. 'Gaaf er bijvoorbeeld nog strafrechtelijk onderzoek komen?'

Hoekstra: 'Ik heb daar geen aanwijzingen van. Maar de Kamer heeft in de debatten met Menno Snel wel duidelijk gezegd: wij willen meer weten van wat daar gebeurd is.'

Trip: 'En klopt het, wat diverse media vandaag melden, dat de directeur die nu weg is, dat hij de nieuwe gemeentesecretaris van Den Haag wordt?'

De NOS heeft de avond ervoor in een bijzin gemeld dat Uijlenbroek een baan krijgt bij de gemeente Den Haag. In de lokale politiek ontstond onmiddellijk ophef over de komst van Uijlenbroek. 'Den Haag als opvangplek voor falende topambtenaren, terwijl we als stad al onder vergrootglas liggen? Actualiteitsdebat aangevraagd,' twitterde Lesley Arp, de lokale fractievoorzitter van de SP.

'Dit geloof je toch niet,' tweette SP-leider Lilian Marijnissen naar aanleiding van het bericht. 'En je dan nog afvragen hoe het toch kan dat mensen cynisch worden en het vertrouwen in instituties verliezen?'

In Buitenhof wordt Hoekstra duidelijk overvallen door de vraag van Trip.

'Ik ga niet over wat hij nog doet. Sowieso...'

Trip: 'Maar u gaat dat wel horen in de Kamer, want die is daar nu al heel erg kritisch op, daar zijn mensen die dit horen die dit totaal niet begrijpen. De directeur van de Belastingdienst waar dit allemaal is gebeurd, die krijgt meteen weer een mooie baan.'

Hoekstra: 'Ik zou toch nog iets willen zeggen. Het gesprek dat wij nu hebben heeft wel iets ingewikkelds, niet alleen heeft deze man ontzettend hard zijn best gedaan en heeft hij ook een heleboel gerealiseerd in deze periode, maar we leven in Nederland in een situatie waarin de politiek – dat ben ik – zich moet verweren in de Kamer en bij u over wat er goed gaat en wat er mis gaat. Ambtenaren kunnen zich niet verdedigen.'

Trip: 'Goed, daar gaan we dus niet veel over horen.'

- Vervolg interview Buitenhof en rapport ABDtopconsult

Passage uit het boek

Het interview van Rob Trip met de minister bij Buitenhof gaat ook over een ander nieuwsfeit.

Trip: 'Dit weekend lekte uit dat de directeur opstapt. Nu blijkt ook dat de hele Belastingdienst wordt gereorganiseerd: de Douane en Toeslagen komen apart te staan. Is dat het grote antwoord op de toeslagenaffaire?'

Hoekstra: 'Nou het is een onderdeel van het antwoord. [...] Ik vind het ontzettend belangrijk om alles op alles te zetten om recht te doen aan die ouders, maar om het daar niet bij te laten, en om te kijken wat er nou breder nodig is om Toeslagen, Douane en de Belastingdienst beter te laten functioneren.'

Ondanks het dringende advies van Uijlenbroek om de Belastingdienst niet nog een reorganisatie aan te doen, wil Hoekstra de Belastingdienst opsplitsen in drie aparte onderdelen: Toeslagen, Douane en Belastingdienst. Twee dagen eerder heeft hij zijn ambitieuze plan in de ministerraad gepresenteerd.

Het is een plan dat eigenlijk al anderhalf jaar in de week ligt. Op 22 november 2018 verschenen de opsplitsingsplannen voor het eerst in een ambtelijk verslag over de brainstormsessie onder het kopje: 'Overige onorthodoxe opties'.

Zo gek was het niet om de opsplitsoptie te verkennen. De Belastingdienst is een vulkaan die politieke ophef uitspuwt. Nu moet één directeur-generaal dat hele terrein bestrijken. Knip zijn takenpakket op, schreven de ambtenaren, en maak de Belastingdienst 'beheersbaar, aanstuurbaar en voorspelbaar.'

In het najaar van 2018 bloedden de plannen dood. De 'onorthodoxe optie' werd naar de 'middellange en lange termijn' geschoven.⁴ Maar vlak na het debat over de toeslagenaffaire in juli 2019 werden de plannen opeens weer uit de ijskast gehaald. Minister Hoekstra en staatssecretaris Snel vroegen om een onderzoek – de eerste stap van elk besluit – naar het opsplitsen van de Belastingdienst.

Bij de fiscus was er weinig enthousiasme. In een presentatie op 24 september 2019 had Jaap Uijlenbroek uiteengezet waarom een onderzoek zijns inziens een nogal beroerd idee was. Er waren al zoveel initiatieven bij de Belastingdienst opgestart en weer afgekept: de Brede agenda (2014); de Investeringsagenda (2015); de Herijkte investeringsagenda (2017); Beheerst vernieuwen (2018); Beheerst vernieuwen/zichtbaar beter (2019). Met een opsplitsing zou de Belastingdienst wéér jaren zoet zijn, wat het moeilijk maakte om kleine maar praktische verbeteringen door te voeren.

Het zou bovendien waanzinnig ingewikkeld zijn om de Afdeling Toeslagen los te weken van de Belastingdienst. Bijna vijftien jaar lang luidde de opdracht om de Afdeling Toeslagen zoveel mogelijk te integreren in de organisatie, en zo geschiedde. Er waren allerlei onderlinge afhankelijkheden ontstaan in de invordering, in het contact met burgers, en vooral in de ict – afhankelijkheden die zich niet makkelijk lieten terugdraaien.

Maar Jaap Uijlenbroek stond alleen met zijn bezwaren. Minister Wopke Hoekstra, staatssecretaris Menno Snel en secretaris-generaal Manon Leijten wilden allemaal een onderzoek naar het opsplitsen van de Belastingdienst. In oktober werd het staatsconsultancybureau ABDTOPconsult gevraagd om studie te doen naar de structuur van de Belastingdienst. Hun advies moest in maart 2020 klaar zijn.

Na het opstappen van Menno Snel zijn de opsplitsingsplannen in een stroomversnelling gekomen. Waar Uijlenbroek vooral rust adviseerde, daar adviseerden de topambtenaren van het Kerndepartement in hun adviezen juist daadkracht: 'Door verschillende leden van de staf wordt geadviseerd om de Belastingdienst te ontvlechten en of het onderzoek hiernaar te versnellen en prioriteit te geven,' aldus een samenvattend memo over de ministerstaf-adviezen.⁵

De vele verbetertrajecten binnen de Belastingdienst hebben volgens deze topambtenaren te weinig opgeleverd. 'Het heeft nog niet geleid tot een beheersbare organisatie met minder incidenten,' stelt het memo van het Bureau Ondersteuning en Advies, dat aangestuurd wordt door de secretaris-generaal.

Ongeschreven regel nummer twee speelt opnieuw op: Maak gebruik van incidenten.

Na het kerstreces wordt de onderzoekers gevraagd om nog rapper met hun bevindingen te komen. Zo kan het gebeuren dat ABDTOPconsult al op 6 januari 2020 haar voorlopige conclusies aan de minister presenteert.

Het advies is duidelijk: 'De verwevenheid tussen het toeslagen en fiscale deel van de Belastingdienst is groot. Snel en geheel losmaken van de Belastingdienst geeft grote risico's voor de dienstverlening aan burgers.' Bovendien, constateren de consultants, ligt er nog een stelselwijziging in het verschiet. De hele Tweede Kamer heeft na het debat van 4 december voor een motie gestemd om naar alternatieven voor het toeslagenstelsel te zoeken. 'Nu helemaal losknippen van de Belastingdienst en later na een stelselwijziging de uitvoeringstaken vermoedelijk fundamenteel aanpassen betekent twee keer fors reorganiseren. Geen aantrekkelijk perspectief ook niet voor het personeel en zal vermoedelijk stevige impact hebben op de kwaliteit van de dienstverlening.'

Pas op 15 januari, een dag nadat de ministerraad heeft ingestemd met Hoekstra's plan om de Belastingdienst te reorganiseren, ontvangt de Tweede Kamer het advies van ABDTOPconsult.

VRAGENUUR 14 januari 2020

Renske Leijten is niet te spreken over het Buitenhof-interview van minister Hoekstra.

'De toeslagenaffaire is een opeenstapeling van machtsmisbruik, ambtsmisdriven en plichtsverzuim,' zegt ze tijdens het Vragenuur. Ik begrijp niet dat de minister bij Buitenhof zegt dat hij geen aanwijzingen heeft dat er strafbare feiten zijn gepleegd.'

Hoekstra toont zich begripvol. 'We zitten in een situatie dat Kamerleden zeggen: let op, er is mogelijk in strafrechtelijke zin iets aan de hand. Ik heb die indicaties niet,' aldus de minister.

Waar Menno Snel altijd de deur dicht hield voor een strafrechtelijk onderzoek naar ambtenaren, daar zet Hoekstra de deur nu toch op een kier: 'Ik zal nog een second opinion vragen aan een buitenstaander, iemand van groot kaliber die van buiten naar binnen kijkt, of de informatie die ik nu heb en hopelijk nog zal krijgen, aanleiding is om nog andere stappen te ondernemen.'

- Bijeenkomst Broodfabriek

Passage uit het boek

Op 20 januari 2019 voeren premier Mark Rutte en minister Wopke Hoekstra in het evenementencentrum de Broodfabriek in Rijswijk gesprekken met ouders. Ouders van De 10.2.g en de 10.2.g die jarenlang bot vingen bij de Tweede Kamer zitten plotseling aan tafel met de premier.

De volgende dag is er een Kamerdebat over de aankomende reorganisatie van de Belastingdienst. 'Ik dacht eerst dat ik kon wegblijven, maar zeker na gisteravond kon dat niet meer,' begint premier Mark Rutte zijn bijdrage. 'De overheid is in staat om onnoemelijk veel goeds te doen in een land. Dat is wat we proberen te doen. Maar die overheid kan ook, met alle macht die zij in zich heeft, enorme schade aanrichten in het leven van mensen.'

*De premier besluit zijn betoog met stellige woorden. 'Dit had zo niet gemogen. Daarom zit ik niet in de politiek. Daarom zit niemand niet in de politiek. Niemand wil dit. Het zijn goedwillende mensen [...] Je wilt niet dat de overheid zich op een of andere manier tegen je keert.'*⁵

E. Verzoek cijfers NO onderzoeken

De Nationale Ombudsman (NO) is een Hoog College van Staat. Jaarlijks rapporteert de NO hoeveel verzoeken (vragen en klachten) zijn ontvangen en behandeld. Sinds 2019 splitst de NO het aantal verzoeken per instantie/ministerie uit (zie onder ter illustratie het beeld voor de BD - inclusief Toeslagen en Douane - in 2019). In 2019 heeft de Nationale ombudsman 30.775 verzoeken van burgers binnengekregen. Daarvan waren er 3385 gericht op de Belastingdienst. De Belastingdienst staat daarmee in de top 3 van organisaties waar door burgers vragen en klachten aan de NO worden gesteld (samen met CBR en gemeenten).

Veel werk van de NO ziet op informatie geven, doorverwijzen en individuele klachtafhandeling. Openbare onderzoeksrapporten – zoals het rapport van uit 2017 'Geen Powerplay maar Fairplay' zijn een zeer beperkte categorie. In 2019 heeft de NO 499 onderzoeken uitgevoerd. Daarvan zijn 53 onderzoeksrapporten (zwaarste categorie) opgeleverd en 417 rapportbrieven (soms openbaar). Het aandeel van de Belastingdienst in 2019 daarvan was 3 onderzoeken met rapport en 100 onderzoeken met rapportbrief.

De NO doet geen onderzoek naar de stijging of daling van het aantal klachten. Wel besteedt zij er in haar jaarverslag aandacht aan de absolute stijging of daling. In 2017 was er over de gehele linie

van overheidsinstanties een dalende trend waarneembaar. Deze daling was gelijk verdeeld over vrijwel alle instanties, waarbij de daling van 38 procent bij de Belastingdienst het meest in het oog springt (3.771 klachten in 2017 tegenover 6.044 in 2016). Vooral het aantal klachten over de Belastingdienst Toeslagen was toen gedaald (– 44 procent).

Belastingdienst

	Totaal		
In behandeling per 01-01-2019	240		
Ontvangen in 2019	3385		
Te behandelen	3625		
Behandeld	3406		
		Wijze van behandeling	Oordeel rapporten
a. Oplossing door interventie	290		
b. Bemiddeling of goed gesprek	2		
c. Onderzoek, waarvan met rapport	3		
• Gegrond			1
• Deels gegrond			1
• Niet gegrond			1
• Geen oordeel			0
d. Onderzoek, waarvan met brief	100		
e. Tussentijds opgelost of beëindigd	92		
f. Informatie of doorverwijzing	2919		
In behandeling per 01-01-2020	219		